Wprowadzenie

Przed ponad półwieczem Adam Ważyk, komentując twórczość Thomasa Manna, ale jakby i ku przestrodze dla początkujących literatów, uogólnił:

Jeszcze nie narodził się powieściopisarz, który by zaufał filozofom i dobrze na tym wyszedł!
I trudno znaleźć bardziej grząską dziedzinę aniżeli filozofia kultury¹.

Nie miejsce tu jednak, by rozważać, czy ocena wyrażona w drugim z cytowanych zdań zachowuje trafność, ani analizować dzieła pisarzy, którzy świadomie sięgają do filozoficznej lub naukowej refleksji o kulturze bądź takową — tyle że literackimi środkami — sami uprawiają (są na ten temat bowiem osobne opracowania²). Autor *Poematu dla dorosłych* wypowiadał się w imię autonomii literatury czy — szerzej — sztuki. Można się z nim zgodzić, lecz zarazem należy dostrzegać, że w medium literatury/sztuki problematyka kultury uobecnia się nie tylko wtedy, kiedy chcą one zastąpić kwalifikowaną o niej refleksję.

Przed paroma laty Uta Kösser, odwołując się do tradycyjnych ujęć, filozofię kultury i estetykę nazwała „siostrami w duchu obiektywnym”. Wskazywała przy tym, że dla tej pierwszej to, co estetyczne, jest oczywistą częścią *natura altera*, która pomaga ująć kulturę jako całość, jest zmysłowym i emocjonalnym wyrazem samopoczucia jednostkowego i zbiorowego, wskaźnikiem stosunków społecznych, wyrazem utraty, ostoją całości, alternatywą lub ratunkiem, a także pozornym rozwiązaniem sprzeczności kulturalnych. Kiedy jednak przyznawać tym dyscyplinom większą samodzielność i tak je uprawiać, bardziej trafnym niż siostrzeństwo jest określenie „podobieństwo rodzinne”, gdyż obejmuje ono całość rozważań kulturoznawczych³. Tym bardziej jest to zasadne, im poważniej brać

¹ A. Ważyk, *Kwestia gustu*, Warszawa 1966, s. 108.

² Zob. *Handbuch Literatur und Philosophie*, red. H. Feger, Stuttgart-Weimar 2012; M. Lausche, *Kunst*, [w:] *Handbuch Kulturphilosophie*, red. R. Konersmann, Stuttgart 2012, s. 217–223.

³ U. Kösser, *Schwester in objektiven Geist. Kulturphilosophie und Ästhetik*, [w:] *Der Begriff der Kultur. Kulturphilosophie als Aufgabe*, red. Arbeitskreis Kultur- und Sozialphilosophie, Bielefeld 2013, s. 252–253. Zob. też P.U. Merz-Benz, U. Renz, *Einleitung. Ethik oder Ästhetik. Kulturphilosophie zwischen System und Diagnose*, [w:] *Ethik und Ästhetik. Zur Aktualität der neukantianischen Kulturphilosophie*, red. P.U. Merz-Benz, U. Renz, Würzburg 2004, s. 7–18. Osobnego omówienia domagałoby się ulokowanie filozofii kultury między etyką a estetyką, której to kwestii nowych impulsów dostarczyła estetyzacja wielu współczesnych zjawisk kulturalnych; zob. *Między etyką a estetyką. Rozważania nad problemem estetyzacji*, red. K. Kaśkiewicz, R. Michalski, T. Siwiec, Toruń 2017.

pod uwagę rozwój i wewnętrzne zróżnicowanie⁴ tych ostatnich oraz dynamiczne przemiany sztuki. Poza tak czy inaczej ujmowaną kwestią kulturalnego uwarunkowania sztuki oraz jej miejsca w kulturze, które to tematy wcale nie muszą wypadać poza obszar współczesnego zainteresowania, pojawiają się wtedy pytania o to, jakie i jak w medium sztuki wyrażane, sygnalizowane, opisywane, analizowane czy wręcz rozwiązywane są problemy kulturoznawcze.

Krzysztof Łukasiewicz

Bibliografia

- Handbuch Literatur und Philosophie*, red. H. Feger, Stuttgart-Weimar 2012.
- Kiereś H., *Kulturoznawstwo i problem sztuki*, „Roczniki Kulturoznawcze” 1, 2010.
- Kösler U., *Schwester in objektiven Geist. Kulturphilosophie und Ästhetik*, [w:] *Der Begriff der Kultur. Kulturphilosophie als Aufgabe*, red. Arbeitskreis Kultur- und Sozialphilosophie, Bielefeld 2013.
- Lauschke M., *Kunst*, [w:] *Handbuch Kulturphilosophie*, red. R. Konersmann, Stuttgart 2012.
- Merz-Benz P.U., Renz U., *Einleitung. Ethik oder Ästhetik. Kulturphilosophie zwischen System und Diagnose*, [w:] *Ethik und Ästhetik. Zur Aktualität der neukantianischen Kulturphilosophie*, red. P.U. Merz-Benz, U. Renz, Würzburg 2004.
- Między etyką a estetyką. Rozważania nad problemem estetyczności*, red. K. Kaśkiewicz, R. Michalski, T. Siwiec, Toruń 2017.
- Ważyk A., *Kwestia gustu*, Warszawa 1966.

⁴ Na przykład Henryk Kiereś zagadnienie *Kulturoznawstwo i problem sztuki* („Roczniki Kulturoznawcze” 1, 2010, s. 65–82) analizuje z bardzo określonego filozoficznie i światopoglądowo stanowiska.